

บทที่ 1

บทนำ

1.1 ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

วัตถุประสงค์ของนโยบายกรมสามัญศึกษา ตามแผนพัฒนาการศึกษาระยะที่ 7 เพื่อให้การมัธยมศึกษาเป็นการศึกษาขั้นพื้นฐานของประชาชนทุกคน โดยเฉพาะระดับมัธยมศึกษาตอนต้นให้ผู้เรียนมีความรู้ความสามารถทั้งในด้านวิชาการและทักษะวิชาชีพมีจิตสำนึก ด้านวิทยาศาสตร์ คิดเป็น ทำเป็น แก้ปัญหาได้ มีความรับผิดชอบต่อสังคม มีศีลธรรม คุณธรรมและจริยธรรม โดยนโยบายการศึกษาเพื่อพัฒนาบุคคล เร่งรัดคุณภาพการจัดการเรียนการสอน ในแต่ละโรงเรียนได้เท่าเทียมกัน สอดคล้องตามความต้องการของผู้เรียนและท้องถิ่นให้ผู้เรียนมีความรู้ความสามารถตามหลักสูตร มีนิสัยรักการอ่านมีศีลธรรมคุณธรรม มีวินัย รับผิดชอบ ชยันและประหยัด พึ่งตัวเอง สามารถทำงานเป็นกลุ่มและหมู่คณะ มีจิตสำนึกในการอนุรักษ์ศิลปะและวัฒนธรรม สงวนรักษาและพัฒนาสิ่งแวดล้อม มีส่วนร่วมในการปกครองตามระบอบประชาธิปไตย อันมีพระมหากษัตริย์เป็นประมุข (ฝ่ายแผนงานและงบประมาณ สำนักงานสามัญศึกษาจังหวัดอุบลราชธานี, 2537)

ในสังคมปัจจุบันความเจริญก้าวหน้าทางด้านวัตถุ และเทคโนโลยี เพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็วพร้อมกับสภาพจิตใจของคนที่จะต้องเตรียมรับอุปสรรคต่างๆ ในการดำเนินชีวิตเพื่อการอยู่รอด จะเห็นได้ว่า มีการแก่งแย่งชิงดี เอาจริงเอาจังเปรียบเห็นแก่ประโยชน์ส่วนตนมากกว่าส่วนรวมขาดความรับผิดชอบ และมีความคิดที่จะกระทำความดีน้อยลง (ศักดิ์ชัย นิริทวิ, 2525) , ประเทศไทยเป็นประเทศที่เห็นความจำเป็นในการเร่งรัดพัฒนาประเทศเพื่อความอยู่รอดของชาติ และเพื่อพัฒนาคุณภาพของชีวิตแก่ประชาชน แต่การพัฒนาจะดำเนินการไปได้ด้วยคุณภาพ และปริมาณเพียงใดนั้นย่อมขึ้นอยู่กับลักษณะของพลเมืองส่วนใหญ่เป็นสำคัญ ฉะนั้นการพัฒนาก็คงเป็นสิ่งจำเป็นอย่างยิ่ง ในการพัฒนาประเทศ จุดประสงค์ในการพัฒนาก็คง คือ การก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงลักษณะ และพฤติกรรมของเขาไปในทิศทางที่จะช่วยสนับสนุน การพัฒนาประเทศด้านต่าง ๆ ฉะนั้นบุคคลจึงควรมีขั้นตอนที่สำคัญ 3 ประการ คือ เริ่มจากการจำกัดจำนวนประชากร แล้วปลูกฝังลักษณะความเป็นพลเมืองดีและสร้างนิสัยที่เอื้อต่อการพัฒนาประเทศให้ประชาชนด้วย (ดวงเดือน พันธุมนาวิน, 2520) ลักษณะของความเป็นพลเมืองดี คือการเป็นผู้ที่มีความรับผิดชอบต่อหน้าที่ซึ่ง เป็นนิสัยที่เอื้อต่อการพัฒนาประเทศเป็นสำคัญดังที่ ละม้ายมาศ ศรีทนต์ และจรรยา สุวรรณทัต (2510) กล่าวไว้ว่า

"ความรับผิดชอบก็เป็นคุณลักษณะหนึ่งของพลเมือง ที่จำเป็นต้องแสดงให้เห็นถึงความเป็นผู้มีคุณภาวะ ทางด้านอุปนิสัย และเป็นส่วนประกอบที่สำคัญยิ่งต่อการดำรงชีวิตในสังคม เพราะบุคคลแต่ละคนมีบทบาทที่จะต้องกระทำมากมายในสังคม เช่นบทบาทของพลเมืองดี บทบาทของลูก บทบาทของพ่อแม่ บทบาทของครู บทบาทของนักเรียน เป็นต้น ถ้าทุกคนรู้จักรับผิดชอบเป็นอย่างดี ก็ย่อมทำให้สังคมนั้นมีความสุข เจริญรุ่งเรือง ประเทศชาติพัฒนาไปด้วยดี"

นอกจากนี้สัญญา (สัญญา สัญญาวิวัฒน์, 2514) ยังได้กล่าวถึงความสำคัญและความจำเป็นของการมีความสำนึกในหน้าที่และมีความรับผิดชอบไว้ว่า

"การกระทำทุกอย่างจะดีหรือเลว จะสำเร็จหรือล้มเหลวย่อมขึ้นอยู่กับความรับผิดชอบของบุคคล บุคคลที่มีความรับผิดชอบอย่างสูงย่อมเอาใจใส่ต่อหน้าที่ของตนทั้งในส่วนที่เกี่ยวข้องกับตนเองและที่เกี่ยวข้องกับผู้อื่นส่วนบุคคลที่มีความรับผิดชอบต่ำย่อมไม่สนใจในหน้าที่ของตนทำสิ่งใดก็ปล่อยปละละเลยก่อให้เกิดตนเองและสังคมเสียหาย ความรับผิดชอบจึงเป็นคุณลักษณะที่พึงปรารถนาของสังคม และเป็นคุณลักษณะพื้นฐานของบุคคลอันจำเป็นต่อการพัฒนาประเทศ"

ความรับผิดชอบมิใช่เป็นสิ่งที่เกิดขึ้นในตัวบุคคลโดยอัตโนมัติ การที่บุคคลเกิดสำนึกในความรับผิดชอบเป็นคติประจำใจจะต้องฝึกฝนและปลูกฝังตั้งแต่วัยเด็กโดยใช้เวลาให้เหมาะสมกับวัยเด็กบรรยากาศของครอบครัวความสัมพันธ์ของครอบครัว กับเด็กตลอดจนการอบรมเลี้ยงดูของพ่อแม่ที่มีอิทธิพลต่อการพัฒนาความรับผิดชอบในตัวเด็ก (ประมวญ ดิฉินสัน, 2520) การปลูกฝังความรับผิดชอบสามารถที่จะกระทำได้ถ้าทุกฝ่ายประสานความคิด และให้ความร่วมมืออย่างจริงจังนับตั้งแต่ สถาบันครอบครัว สถาบันศาสนา สถาบันโรงเรียน ตลอดทั้งสถาบันสังคม ซึ่งสถาบันเหล่านี้ล้วนมีอิทธิพลในการสร้างเสริมความรับผิดชอบแก่นักเรียนเป็นอย่างมาก (เฉลิม คำแก้ว, 2530) โรงเรียนต้องมีบทบาทสำคัญอย่างยิ่งในการปลูกฝังความรับผิดชอบของนักเรียน นักเรียนวัย 6 - 13 ปีเป็นวัยที่สามารถปลูกฝังและเสริมสร้างความรับผิดชอบให้เกิดขึ้นได้ การสร้างความรับผิดชอบตั้งแต่วัยเด็กจะช่วยให้สังคมมีพลเมืองดี ไม่สร้างปัญหาว่านวายสามารถอยู่ร่วมกับคนอื่นได้ดีและมีประสิทธิภาพในการทำงานกับผู้อื่น (วิภากรณ์ เรือนทิพย์, 2530)

การปลูกฝังความรับผิดชอบต่อหน้าที่การงานให้กับเด็ก มิใช่จะกระทำด้วยการว่ากล่าวตักเตือนเท่านั้น แต่ต้องปฏิบัติอย่างจริงจังจะก่อให้เกิดความเคยชิน เกิดเป็นนิสัยและน้ำใจที่ฝังแน่นเป็นคุณธรรมและค่านิยมต่อไปเพราะในการเรียนรู้ใด ๆ นั้นจะต้องให้เกิดผล 3 ประการ คือ การเกิดความรู้ ความเข้าใจ สามารถปฏิบัติได้และเกิดเป็นน้ำใจหรือความรู้สึกนึกคิดในทางที่ดีต่อสิ่งนั้น ๆ การปฏิบัติจึงเป็นสิ่งสำคัญยิ่ง (กรมสามัญศึกษา, 2522) ฉะนั้นจึงกล่าวได้ว่าเป็นหน้าที่ของครูในส่วนหนึ่งที่จะต้องเป็นผู้ปลูกฝังคุณธรรมด้านความรับผิดชอบต่อหน้าที่การงานให้แก่เด็กและเยาวชน เนื่องจากทุกวันนี้มีปัญหาดังๆ ที่เกิดขึ้นในสังคมไทยมากมาย เช่นปัญหาความประพฤติของนักเรียนที่ ขาดระเบียบวินัย และไม่รับผิดชอบต่อการศึกษาล่าเรียนตามหน้าที่ของตน ปัญหาข้าราชการไม่ปฏิบัติตามหน้าที่และประพฤติดีมิชอบ รวมทั้งความสับสนวุ่นวายต่าง ๆ

ที่เป็นบุคคลจริง

2.2 ตัวแปรตาม (Dependent Variable) คือ ความสำนึกในความรับผิดชอบ
ข้อจำกัดของการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้จะวัดความสำนึกในความรับผิดชอบ 5 ด้าน คือ

1. ความรับผิดชอบต่อตนเอง
2. ความรับผิดชอบต่อชุมชน
3. ความรับผิดชอบต่อครอบครัว
4. ความรับผิดชอบต่อโรงเรียน
5. ความรับผิดชอบต่อเพื่อน

1.5 ข้อตกลงเบื้องต้น

ผลของคะแนนที่ได้จากการวัดความสำนึกในความรับผิดชอบได้จากการที่นักเรียนตอบตามความเป็นจริง

1.6 คำจำกัดความที่ใช้ในการวิจัย

1. ความรับผิดชอบ หมายถึง การที่บุคคลมีความรู้ความเข้าใจ สนใจและตั้งใจที่จะปฏิบัติหน้าที่ด้วยความเพียรพยายามเพื่อที่จะให้เกิดผลสำเร็จตามจุดประสงค์และยอมรับในผลที่เกิดขึ้นแม้ว่าจะเป็นผลด้านบวกหรือลบก็ตาม โดยแสดงออกในรูปของการปฏิบัติงานด้วยความเต็มใจ มีความซื่อสัตย์ มีความตรงต่อเวลาและอีกทั้งพยายามปรับปรุงการปฏิบัติหน้าที่ให้ดียิ่งขึ้น ดังนั้นความรับผิดชอบจึงแบ่งออกเป็น 5 ด้าน คือ

1.1. ความรับผิดชอบต่อตนเอง หมายถึง การที่บุคคลมีความรู้ความเข้าใจ สนใจและตั้งใจในการดูแลรักษาสุขภาพของตน มีความสามารถในการจัดหาเครื่องอุปโภค บริโภค รู้จักประมาณการใช้จ่าย ประพฤติตนให้เหมาะสมมีคุณธรรม ไม่ประพฤติชั่ว ตั้งใจศึกษาเล่าเรียนปรับตัวเข้ากับคนอื่นได้ดีและยอมรับผลการกระทำของตนเอง

1.2. ความรับผิดชอบต่อชุมชน หมายถึง การที่บุคคลมีความรู้ ความเข้าใจ สนใจและตั้งใจปฏิบัติตนให้อยู่ในกรอบของระเบียบกฎเกณฑ์ของสังคมรู้จักรับผิดชอบทรัพย์สินสมบัติของส่วนรวมมีความซื่อสัตย์ ตรงต่อเวลา รู้จักประพฤติดนเป็นพลเมืองดีและสามารถช่วยเหลือผู้อื่นด้วยความเต็มใจ

1.3. ความรับผิดชอบต่อครอบครัว หมายถึงการที่บุคคลมีความรู้ความเข้าใจ สนใจและตั้งใจที่จะปฏิบัติตนด้วยการเชื่อฟังคำแนะนำของ บิดามารดาช่วยเหลือกิจกรรมในบ้าน ตามโอกาสอันควร ไม่นำความเดือดร้อนมาสู่ครอบครัวเป็นคนสุภาพอ่อนน้อมต่อบิดามารดาและผู้อาวุโส ช่วยรักษาและเชิดชูชื่อเสียงของวงศ์ตระกูล

1.4. ความรับผิดชอบต่อโรงเรียน หมายถึง การที่บุคคลมีความรู้ ความเข้าใจสนใจ และตั้งใจที่จะปฏิบัติตามระเบียบข้อบังคับของโรงเรียน มีความใส่ใจ ชยันหมั่นเพียรที่จะศึกษาเล่าเรียน รับผิดชอบต่อสมบัติของโรงเรียน รู้จักช่วยเหลืองานหรือกิจกรรมของโรงเรียน รักษา และเชิดชูเกียรติยศชื่อเสียงของโรงเรียนตามความสามารถ

1.5. ความรับผิดชอบต่อเพื่อน หมายถึง การที่บุคคลมีความรู้ ความเข้าใจสนใจและตั้งใจปฏิบัติตามการให้ความช่วยเหลือ ให้คำแนะนำแก่เพื่อนให้เขากระทำความดี มีความรัก และความจริงใจต่อกัน มีความเสียสละไม่เอาเปรียบเพื่อนและมีความเคารพในสิทธิซึ่งกันและกัน

2. บทบาทสมมติ หมายถึง วิธีการเรียนรู้สภาพชีวิตจากการดูบทบาทของผู้แสดงในสถานการณ์สมมติ เพื่อให้ผู้เรียนมีความเข้าใจอย่างลึกซึ้ง โดยครูผู้สอนสร้างสถานการณ์สมมติ และบทบาทสมมติให้นักเรียนแต่ละคนได้แสดงออกตามที่ตนเองคิดว่าควรจะเป็นและนำเอาการแสดงออกทั้งทางพฤติกรรมความรู้สึกมาเป็นข้ออภิปรายเพื่อการเรียนรู้เพื่อฝึกให้ผู้เรียนได้ทดลอง และเรียนรู้วิธีการปรับพฤติกรรมของตนเพื่อหาทางแก้ปัญหา ตัดสินใจอย่างมีประสิทธิภาพ

3. ตัวแบบบุคคลจริง หมายถึง บุคคลที่มีบทบาทความรับผิดชอบในแต่ละด้าน 5 ด้าน คือ

- 3.1. บุคคลที่มีความรับผิดชอบต่อตนเอง
- 3.2. บุคคลที่มีความรับผิดชอบต่อชุมชน
- 3.3. บุคคลที่มีความรับผิดชอบต่อครอบครัว
- 3.4. บุคคลที่มีความรับผิดชอบต่อโรงเรียน
- 3.5. บุคคลที่มีความรับผิดชอบต่อเพื่อน

4. แผนการทดลองหมายถึงลำดับขั้นตอนการจัดกิจกรรมการทดลองเพื่อพัฒนาความรับผิดชอบแก่นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 มี 2 แผนการทดลอง คือ

- 4.1 แผนการทดลองการใช้บทบาทสมมติเพื่อพัฒนาความรับผิดชอบ
- 4.2 แผนการทดลองการใช้ตัวแบบบุคคลจริงเพื่อพัฒนาความรับผิดชอบ

5. นักเรียน หมายถึง นักเรียนที่เรียนอยู่ในชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 ในโรงเรียน
วัดรัตนพิทยา ภาคเรียนที่ 2 ปีการศึกษา 2537

1.7 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1. เพื่อเป็นแนวทางการปลูกฝังหรือเสริมสร้าง ความรับผิดชอบที่เหมาะสมแก่นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 ซึ่งเป็นพื้นฐานในเรื่องคุณธรรม จริยธรรมให้แก่ นักเรียน
2. เพื่อพัฒนารูปแบบวิธีการสอนที่เหมาะสมจะพัฒนาความรับผิดชอบให้เกิดประสิทธิภาพสูงสุดตามศักยภาพที่มี

3. เพื่อจะได้แผนการสอนที่ใช้สำหรับพัฒนาความรับผิดชอบ นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 ที่ใช้ตัวแบบบทบาทสมมติและตัวแบบที่เป็นคนจริง

4. เพื่อเป็นรูปแบบแผนการสอนให้ครูและผู้ที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาการศึกษาได้เห็นรูปแบบสามารถนำไปประยุกต์ใช้กับเนื้อหาวิชาอื่น ๆ ได้อย่างเหมาะสมและมีประโยชน์